

Vendula Mášová: *Funkce zvířat v dětských představách. Bakalářská práce – posudek oponenta*

Z těch více autorčiných formulací cíle výzkumné práce bych zopakoval následující: „Udělat určitý vhléd do tohoto tématu.“ (s. 15) Za tím účelem získala ke spolupráci děti z jedné 1., 4. a 7. třídy v jedné základní škole na malém městě v Jihočeském kraji. (s. 19) Jednalo se v 1. třídě o 14 dívek a 8 chlapců; v 4. třídě o 11 dívek a 11 chlapců; v 7. třídě o 5 dívek a 7 chlapců. (s. 23) Děti oslovila s 19 otázkami (s. 85–86); formou rozhovoru v 1. třídě; formou dotazníku ve třídách vyšších) a s žádostí o kresbu začarované rodiny. Odpovědi dětí a kresby autorka prezentuje na 134 stranách příloh. Dalo by se pak říct, že ten vhléd neudělala autorka jeden, nýbrž že jich udělala celou řadu.

Jednak na úrovni rozborů odpovědí na jednotlivé zadané otázky, které (byť nikoli zcela postupně, trochu na přeskáčku) pokrývaly následující dílčí tematické oblasti: reálný vztah ke zvířeti (zvláště zda dítě nějaké zvíře má či by chtělo); pozitivní zvíře (zvláště jaké zvíře má nejradši + do čeho by chtělo být začarované v pohádce, jaké zvíře by si vzalo v pohádce za pomocníka); negativní zvíře (zvláště zda se nějakého zvířete bojí nebo by se s ním nechtělo setkat); výskyt zvířecí tematiky v každodenním životě (zvláště zvířecí hračky či obrázky, hry na zvířata, sny o zvířatech); získávání informací o zvířatech (zvláště odkud zvířata zná, která ne/viděl naživo, pohádky o zvířatech); tzv. specifický úkol přiřazování vlastností, resp. symbolika zvířat (jednak silné, nebezpečné, zlé, chytré, rychlé, roztomilé, mazlivé; jednak medvěd, sova, kůň, pes, kočka, labuť křeček, had, tučňák, prase). (s. 17–18)

V těchto rozbořech lze ocenit psychologickou citlivost autorky. Dále pak úvahy, při kterých autorka vtáhla do hry též poznatky z kresby začarované rodiny (viz subkapitoly: 6.7.3 Nejoblíbenější zvíře v kresbě v souvislosti s pozitivním zvířetem; 6.8.5 Negativní zvíře v kresbě v souvislosti s negativním zvířetem; 6.11.1 Identifikační zvíře v kresbě v souvislosti se zvířetem, do něž by dítě chtělo být začarované; 6.12.1 Pomocné zvíře v kresbě v souvislosti s volbou pomocníka v pohádce). A v jejich souvislosti lze navíc ocenit citlivost pro to, že děti se nemusí držet instrukce a snažit se o to, aby zvířata co nejlépe vyjadřovala vlastnosti členů rodiny (srovnej se zněním instrukce na s. 20), nýbrž mohou zvířata volit např. proto, že by takovým zvířetem, kterého se třeba v realitě i bojí (např. žralok), chtěly být – podobně jako když si na obávaná zvířata hrají v symbolické hře. Nebo pro to, že dané zvíře mají prostě v oblíbě nebo vyvolává strach či odpor. (Pokud bych zformuloval fiktivní příklad, pak by třeba dítě začarovalo otce a matku do psů nikoli proto, že psi žijí ve smečce či jsou věrní, nebo proto, že matka a otec jako zlí psi „štěkají a koušou“; ale prostě jen proto, že pes je dítěte oblíbeným či obávaným zvířetem.) A také citlivost pro to, že projektivní šifrování v kresbě nemusí být vůbec jednoduše přímočaré (např. když pro chlapce je negativní zvíře gepard, protože má skvrny, a kreslí matku jako žirafu s velkými skvrnami).

Škoda, že rozbor odpovědí na otázku č. 18 týkající se přiřazování zvířat k vlastnostem prakticky chybí. (s. 64–65) A rozbor odpovědí na otázku č. 19 týkající se přiřazování vlastností ke zvířatům dává výsledky jen obecné pro všechna zvířata dohromady, abstrahující od symboliky jednotlivých zvířat. (s. 65–68) Škoda, že se autorce nepodařilo domyslet, jak se dobrat nějakých zjištění ze srovnání odpovědí na dané dvě otázky týkající se symboliky zvířat a kreseb začarované rodiny; ve kterých měly děti zvířaty vyjádřit členy rodiny tak, aby zvířata „nejlíp vyjadřovala jejich vlastnosti“. (srovnej s. 20)

Jednak jde o vhléd do tématu na úrovni syntetizující poznatky z rozborů odpovědí na jednotlivé otázky. Na této úrovni autorka vypracovala jakýsi slovníček souhrnů svých poznatků o dětských představách o vybraných často zastoupených zvířatech (s. 69–73; jmenovitě vlk a šelma, kůň, kočka, pes, drobná zvířátka, sova, ryba a pavouk). A dále

souhrnné odpovědi na své výzkumné otázky: Jaké funkce zvířat jsou pro děti důležité? Jaká zvířata berou děti jako pozitivní a která jako negativní? Existují obsahové souvislosti mezi dotazníkem a kresbou začarované rodiny? Může zvíře vystupovat na pozici idolu? Budou se odpovědi na výzkumné otázky lišit z hlediska věku a pohlaví? (srovnej s. 15 a viz s. 74–77) V souvislosti s předposlední ze zmíněných otázek je třeba ocenit, že autorka svým výzkumem vstoupila nejen do diskuse relevantní pro teorii interpretace dětské kresby začarované rodiny, nýbrž že přináší poznatky relevantní též pro výzkum tzv. pop-panteonu dětí školního věku, ve kterém děti odpovídají na otázku: „Které máš nejoblíbenější známé osobnosti? (herci, zpěváci, sportovci...) Zkus napsat, co se Ti na nich líbí, případně proč si myslíš, že jsou tak oblíbení.“ – často uvedením zvířete. (Z těch poznatků bych vyzdvihl: zvíře jako kombinace osoby blízké a vzdálené; zvíře jako názorný symbol žádoucího objektu či identity, který je implicitně desexualizovaný; animálnost zvířecího idolu a její přitažlivost pro živelnost/divokost dětské povahy; elementárnost zvířecí symboliky odpovídající elementárnosti orientace v osobnostní problematice dětí mladšího školního věku.)

Škoda, že zvláště v těch shrnujících vhladech (ale často i v těch rozborech odpovědí na jednotlivé otázky) nejsou kvantifikující formulace typu: často, zřídka, chlapci častěji než dívky apod. – konkretizované a kontrolovatelné pomocí souhrnných a přehledných prezentací těch kvantifikací odpovídajících třídění, na jejichž základě dané kvantifikující formulace vznikly (nemusely by být použity jen tabulky či nějaké podoby grafu náročné na plochu; šlo by použít i autorce známé, plošně úsporné věty s výčty číselných hodnot).

V souhrnu soudím, že autorka nesporně splnila požadavky na bakalářskou práci a že ji mohu doporučit k obhajobě.

V Praze 4. 9. 2016

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.